

Нагірна М. Я.

МЕТОДИ ЕТІОЛОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

У статті систематизовано основні методи етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств. Проаналізовано літературні джерела щодо змістового наповнення терміну «метод економічної діагностики» та погляди низки авторів щодо класифікації методів економічної діагностики підприємницької діяльності. Також сформульовано визначення терміну «метод етіологічної діагностики підприємницької діяльності» та визначено і охарактеризовано основні чинники, що здійснюють вплив на вибір доцільних та ситуаційно-виправданих методів етіологічної діагностики.

Ключові слова: метод етіологічної діагностики, експортно-імпортна діяльність підприємств, чинники впливу.

1. Вступ

Сучасний етап розвитку конкурентного ринкового середовища характеризується невизначеністю та швидкозмінністю. Дедалі важчим стає функціонування в таких умовах, оскільки підприємствам все складніше вчасно та влучно реагувати на будь-які зміни середовища функціонування. З метою випередження конкурентних позицій необхідно не лише володіти інформацією про поточний хід справ на підприємстві, але й забезпечити себе даними щодо перспектив, можливостей та загроз функціонування підприємства у майбутньому.

На сьогодні етіологічна діагностика є потужним та ефективним механізмом, що дозволяє визначити проблеми та перспективи функціонування підприємства у майбутніх періодах. Важливо відзначити, що у сучасній літературі практично відсутні дослідження та розроблення концептуальних методів етіологічної діагностики будь-яких сфер підприємницької діяльності [1]. Зважаючи на вищезазначені аргументи, виникає необхідність у обґрунтуванні та висвітленні методичних засад етіологічної діагностики підприємницької діяльності, зокрема і експортно-імпоротної діяльності.

2. Аналіз останніх досліджень та публікацій

Метод діагностики будь-якого типу є складовою частиною методологічного апарату. З метою комплексного дослідження діагностичних методів варто навести бачення низки авторів щодо визначення категорії «методологія економічної діагностики». Як зазначено у джерелі [2], «методологія» – це вчення про структурні елементи, процес логічного та послідовного організування, методи та основні засоби діяльності. Р. Декард вважає, що методологія – це вчення про систему принципальних засад, а також способів організування та логічної побудови діяльності досліджуваного суб'єкта. Також це вчення про методи діяльності [3]. На думку

Г. І. Рузавіна [4], пріоритетною ціллю методології є виокремлення методів та прийомів, що вносять новизну у наукову думку.

Отже, наукове визначення та систематизація методів етіологічної діагностики зокрема чи економічної діагностики загалом є важливим та невід'ємним структурним елементом дослідження такої діагностики та її методологічного апарату. Низка закордонних науковців [5–7] зазначає у своїх працях про важливість дослідження діагностичних методів, так як вони є невід'ємним елементом антикризового менеджменту. Як стверджує О. Г. Мельник, повнота, результативність, обґрунтованість та правдивість економічної діагностики підприємницької діяльності у великій мірі залежать від правильного вибору діагностичних методів [8].

З метою комплексного дослідження методів етіологічної діагностики, необхідно визначити сутність терміну «метод етіологічної діагностики». Зважаючи на практичну відсутність наукових праць, що відображають змістове наповнення такого терміну, необхідно, для початку, з'ясувати зміст поняття «метод економічної діагностики». Так, наприклад, економіст В. М. Івахненко трактує метод діагностики економічного характеру як засіб, прийом ідентифікації процесу чи явища, що підлягає діагностуванню, планомірний спосіб науково-обґрунтованого встановлення дійсності, сукупність засобів та принципальних засад дослідження предметів та процесів [9]. Інші вчені-економісти під методом економічної діагностики пропонують розуміти низку способів та прийомів цільового визначення параметрів стану досліджуваних об'єктів з метою накопичення інформаційних даних, необхідних для прийняття апаратом управління зважених та раціональних управлінських рішень [10].

Дослідженню методів економічної діагностики загалом чи окремих її видів присвячені праці багатьох науковців. Так, наприклад, С. М. Глухарев зазначає, що в економічній діагностиці підприємницької діяльності застосовуються такі методи, як SWOT-аналіз, методи експертних оцінок, моніторинг тощо. З метою уточ-

нити та проаналізувати результати діагностики варто застосовувати Діаграму Ісікави, Діаграму Парето тощо. Автор наводить багато різноманітних методів, описуючи характерні ознаки і особливості кожного з них та наводить алгоритм застосування всіх зазначених методів, проте у дослідженнях автора не спостерігається чіткої систематизації та виокремлення за істотними ознаками таких методів. Також автор надає вагомого значення методам економіко-математичного моделювання, зазначаючи: «такі методи дозволяють вирішити завдання економічної оцінки досліджуваного об'єкта на основі теорії імовірності і математичної статистики, теорії масового обслуговування, лінійного, нелінійного і динамічного моделювання, математичного програмування і т. д.» [11].

Г. О. Швиданенко, А. І. Дмитренко, О. І. Олексюк стверджують, що економічна діагностика підприємницької діяльності характеризується використанням методів, що класифікуються на формалізовані та неформалізовані, евристичні та логічні [12]. Такий підхід до класифікації методів економічної діагностики не є комплексним, адже в процесі систематизації не враховано низку істотних класифікаційних ознак.

Щодо методів стратегічної діагностики, котра є невід'ємним елементом етіологічної, то В. В. Дикань у своїй праці виокремлює наступні методи діагностики потенціалу розвитку машинобудівного комплексу України: аналітичні та експертні методи, а також методи лінійного та динамічного програмування. Окрім зазначених автор виокремлює ще такі методи: параметричний, ресурсно-регресійний, побудови залежностей «витрати-ефективність» тощо [13]. Р. М. Стрільчук систематизує методи економічного характеру, що застосовують для здійснення діагностики стратегічних можливостей підприємства на: «методи діагностики стратегічної позиції підприємства, методи діагностики стратегічного потенціалу, методи діагностики ефективності стратегій, методи діагностики конкурентних переваг, методи діагностики кризового стану» [14].

Парфентьева О. Г. наводить методи економічної діагностики щодо потенціалу підприємницького розвитку. Автор систематизує такі методи наступним чином: «За напрямком формування інформаційної бази: критеріальні та експертні; за способом відображення кінцевого результату: графічні, математичні та логістичні; за способом оцінки: індикаторні та матричні; за обґрунтуванням: теоретичні, емпіричні; за ступенем формалізування: формалізовані та неформалізовані» тощо [15].

Лебединський О. І. перелічує низку економіко-математичних методів, що, на думку автора, застосовуються для здійснення економічної діагностики маркетингового середовища сільськогосподарських підприємств. Серед них: метод кореляційного аналізу, метод дисперсійного аналізу, факторного аналізу тощо. Також автор надає коротку характеристику наведених методів, проте у праці Лебединського О. І. не простежується комплексної класифікації таких методів [16].

Здійснивши ґрунтовне аналізування наукових праць економічного характеру, досліджено, що у літературі [11–16] практично відсутні інформаційні дані щодо методів етіологічної діагностики будь-яких видів підприємницької діяльності, а отже, виникає яскраво-виражена необхідність у комплексному дослідженні та систематизації таких методів.

3. Об'єкт, мета та задачі дослідження

Об'єкт дослідження – методи етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств.

Метою дослідження є систематизація методів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств, уточнення змістового наповнення терміну: «метод етіологічної діагностики підприємницької діяльності», визначення та розкриття сутності основних чинників, що здійснюють вплив на вибір доцільних та ситуаційно-виправданих діагностичних методів.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі задачі:

1. Провести комплексне дослідження літературних джерел стосовно методів економічної діагностики загалом та етіологічної діагностики зокрема.

2. Дослідити зміст поняття «метод етіологічної діагностики підприємницької діяльності» у літературних джерелах та навести на основі досліджених літературних джерел власне визначення досліджуваного поняття.

3. Визначити та охарактеризувати основні чинники, що здійснюють вплив на вибір доцільних та ситуаційно-виправданих діагностичних методів.

4. Матеріали та методи досліджень методичних основ етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств

Здійснивши низку наукових досліджень, було визначено та запропоновано змістове наповнення терміну «метод етіологічної діагностики підприємницької діяльності», під котрим варто розуміти низку взаємопов'язаних прийомів для визначення перспектив діяльності підприємства шляхом оцінювання його поточного та минулого станів з метою надання достовірної інформації управлінському апарату щодо уникнення деструктивних або стимулювання позитивних змін у майбутніх періодах.

Для здійснення обґрунтованої та комплексної класифікації методів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств необхідно визначити та охарактеризувати основні чинники, що здійснюють вплив на вибір доцільних та ситуаційно-виправданих діагностичних методів такого характеру. До таких чинників належать:

1. Цільове спрямування діагностичних процедур етіологічного характеру щодо експортно-імпоротної підприємницької діяльності. Від цілей етіологічної діагностики залежатиме майбутній результат, а отже і методи, спроможні його забезпечити. Тобто, якщо діагностичною ціллю етіологічного характеру є прогнозування кількісної зміни прибутковості підприємства у низці майбутніх періодів, то необхідно застосувати діагностичні методи кількісного та прогностичного характеру.

2. Доступність інформаційних даних. Рівень та форма інформаційного забезпечення етіологічної діагностики обумовлюють вибір діагностичних методів. Якщо інформаційні дані кількісного характеру, то застосування кількісних методів етіологічної діагностики є найдоцільнішим, якщо ж якісного – то навпаки. Також неповнота необхідної інформації ускладнює процедуру етіологічної діагностики і передбачає застосування складніших діагностичних методів.

3. Рівень підготовки фахівців, задіяних в процесі етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств. Чим вища кваліфікація працівників, що здійснюють процедуру етіологічної діагностики, тим складніші діагностичні методи можуть застосовуватись, що підвищує об'єктивність та результативність етіологічної діагностики.

4. Часовий лаг, відведений на реалізацію діагностичних процедур. Якщо ресурс часу є обмеженим, то етіологічна діагностика здійснюватиметься у експрес-режимі, відповідно діагностичні методи, що використовуватимуться, обиратимуться із врахування методів, що можуть застосовуватись у експрес-діагностиці. Проте, варто зауважити, що такі методи володіють меншою достовірністю кінцевих результатів.

5. Матеріально-технічне забезпечення етіологічної діагностики. Якщо процедура етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємства здійснюється за умов наявності комплексного матеріально-технічного та програмного забезпечення – її результати набувають більшої точності та достовірності, а використовувані діагностичні методи матимуть складнішу економічну модель обчислення та реалізації та, зазвичай, будуть структурними елементами спеціалізованих програмних продуктів.

6. Рівень стабільності середовища здійснення експортно-імпоротної діяльності. Якщо ведення експортно-імпоротної діяльності підприємства відбувається у стабільному середовищі, то етіологічна діагностика такої діяльності може здійснюватись із використанням традиційних та розрахунково-простих діагностичних методів. Функціонування у нестабільному середовищі ускладнює вибір методів діагностики та передбачає необхідність використання складніших методів, що надають змогу врахування змін та ризиків середовища ведення експортно-імпоротної діяльності.

7. Рівень деталізації діагностичного об'єкта. Якщо об'єктом діагностики виступає експортно-імпортерна діяльність підприємства загалом, то методи етіологічної діагностики такої діяльності будуть громіздкіші та складніші, що надають можливість врахування великої кількості показників. На противагу їм, діагностика окремого елемента експортно-імпоротної діяльності підприємства, наприклад, кредиторської заборгованості, охоплює елементарніші діагностичні методи.

8. Прогностичний характер етіологічної діагностики. Зважаючи на те, що етіологічна діагностика, зазвичай, спрямована на визначення майбутнього стану підприємницької діяльності, для її здійснення необхідно застосовувати методи, спрямовані на прогнозування майбутнього стану підприємницької діяльності.

9. Об'єкт призначення діагностичних результатів тощо. Генерує характер висвітлення діагностичних результатів. Якщо результати здійснення етіологічної діагностики спрямовані управлінському апарату підприємства, то кінцевим результатом діагностичних процедур етіологічного характеру мають бути точні, кількісно-розраховані економічні дані та показники, що передбачають застосування розрахунково-аналітичних та кількісних діагностичних методів. За необхідності здійснення етіологічної діагностики у маркетингових цілях, результати якої спрямовані відділу маркетингу, зазвичай, необхідним є отримання описових та графічних даних.

5. Результати досліджень методів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств

Проаналізувавши літературні джерела [11–16] щодо методів економічної діагностики, запропоновано класифікувати методи етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств наступним чином (рис. 1).

1. За характером економічного оцінювання:

– методи кількісного оцінювання: методи, базовані на конкретних індикаторах та математичних процедурах, результатом використання яких є конкретні математичні числа та дані;

– методи якісного оцінювання: ґрунтуються на знаннях, навичках та досвіді відповідних фахівців.

2. За обсягом дослідження:

– комплексні методи: надають змогу повністю та всебічно продіагностувати досліджуваний об'єкт та володіють високим рівнем достовірності;

– експрес-методи: діагностування об'єкта за допомогою таких методів здійснюється поверхнево, за найкоротші проміжки часу, такі методи є простими у застосуванні, проте володіють низьким рівнем достовірності.

3. За кількістю факторів:

– однофакторні: ґрунтуються на етіологічному діагностуванні досліджуваного об'єкта за одним фактором впливу;

– багатфакторні: діагностування об'єкта відбувається за низькою кількістю факторів, що чинять на нього вплив.

4. Залежно від деталізації об'єкта дослідження:

– загальні методи: дозволяють досліджувати експортно-імпортну діяльність загалом;

– часткові методи: націлені на дослідження окремих елементів експортно-імпоротної діяльності підприємства (наприклад, рентабельності тощо).

5. За специфікою інформаційної обробки:

– усні: опрацювання та результати використання таких методів здійснюється шляхом словесної та вербальної передачі інформації, такі методи є, зазвичай, проміжними методами етіологічної діагностики, та після їх застосування необхідне використання інших методів;

– письмові: відображаються шляхом ручного занесення інформації на паперові носії;

– комп'ютеризовані: методи, використання яких є налагодженою системою (комп'ютерною програмою), такі методи використовуються не вперше, їх дані, зазвичай, є найоб'єктивнішими;

– комбіновані: базуються на використанні усіх чи окремих із вищеперелічених методів разом.

6. За інформаційним джерелом:

– фактографічні: базуються на використанні конкретних даних, що були отримані в процесі економіко-математичних обчислень, є найдостовірнішими;

– експертні: ґрунтуються на даних, отриманих в результаті мозкової діяльності експертів, характеризуються відносно низьким рівнем достовірності;

– змішані: базуються на зіставленні вище перелічених методів.

7. За рівнем залучення суб'єктів діагностики:

– машинні: передбачають використання суто технічних засобів обробки інформації без залучення трудових ресурсів;

- одноосібні: такі методи виконуються однією особою;
- командні: реалізація методу відбувається із залученням групи осіб.

8. За рівнем об'єктивності результату:

- об'єктивні: генерують найоб'єктивніші результати, зазвичай, передбачають використання та отримання точних чисел та даних;

- імовірнісні: вірогідність отриманої інформації є доволі низькою, адже використовувані методи ґрунтуються на судженнях експертів практично без використання математичних даних.

діагностичних процедур методи етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств є передумовою для виокремлення ключових параметрів методик, використовуваних у діагностичних процедурах. Всі методики, що здебільшого використовуються при здійсненні процесу діагностики на сучасних підприємствах можна розділити на дві групи: методики, основні параметри яких описані у нормативно-правових джерелах інформації, що не втратили чинності на момент здійснення діагностики та методики, ключові положення яких описані у наукових та навчальних джерелах.

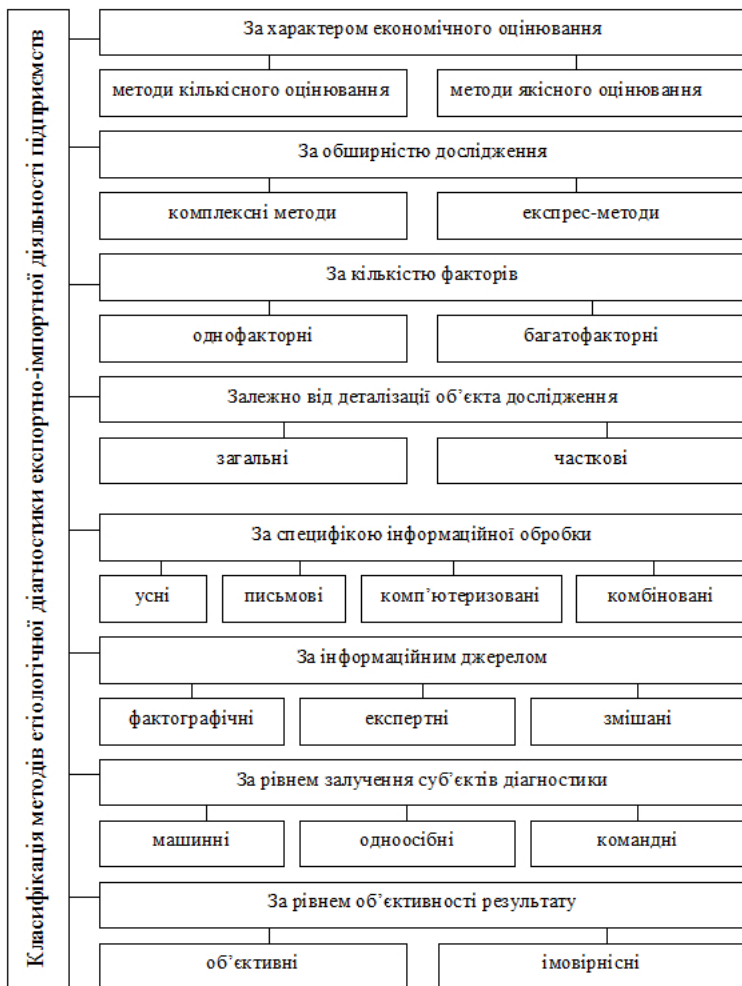

Рис. 1. Запропонована класифікація методів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств (сформовано автором)

6. Обговорення результатів досліджень методів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств

Проведені дослідження методів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств надають змогу покращити якісні параметри результатів діагностики, які перебувають у прямій залежності від оптимально підібраних методів здійснення діагностичних процедур. Вибір адекватних методів етіологічної діагностики можливий лише за умови врахування чинників, що здійснюють вплив на вибір ситуаційно-вірних діагностичних методів. Обрані в процесі здійснення

7. Висновки

В результаті проведених досліджень:

1. Здійснивши низку наукових досліджень, було визначено та запропоновано змістове наповнення терміну «метод етіологічної діагностики підприємницької діяльності», під котрим варто розуміти низку взаємопов'язаних прийомів для визначення перспектив діяльності підприємства шляхом оцінювання його поточного та минулого станів з метою надання достовірної інформації управлінському апарату щодо уникнення деструктивних або стимулювання позитивних змін у майбутніх періодах.

2. У роботі визначено та охарактеризовано основні чинники, що здійснюють вплив на вибір методів етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств, серед котрих варто виокремити: цільове спрямування діагностичних процедур етіологічного характеру щодо експортно-імпоротної підприємницької діяльності; доступність інформаційних даних; рівень підготовки фахівців, задіяних в процесі етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств; часовий лаг, відведений на реалізацію діагностичних процедур; матеріально-технічне забезпечення етіологічної діагностики; рівень стабільності середовища здійснення експортно-імпоротної діяльності; рівень деталізації діагностичного об'єкта тощо.

3. Проаналізувавши літературні джерела щодо методів економічної діагностики,

запропоновано класифікувати методи етіологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств наступним чином: за характером економічного оцінювання на методи кількісного та якісного оцінювання, за обширністю дослідження на фундаментальні та експрес-методи, за кількістю факторів на однофакторні та багатфакторні, в залежності від деталізації об'єкта дослідження на загальні та часткові методи, за специфікою інформаційної обробки на усні, письмові, комп'ютеризовані та комбіновані, за інформаційним джерелом на фактографічні, експертні та змішані, за рівнем залучення суб'єктів діагностики: машинні, одноосібні та командні, за рівнем об'єктивності результату: об'єктивні та імовірнісні.

Література

- Melnyk, O. Technology of implementation the etiological diagnostic of export and import enterprises activities [Text] / O. Melnyk, M. Nahirna // Australian Journal of Scientific Research. Volume II. "Adelaide University Press". – Adelaide, January-June 2014. – № 1. (5). – P. 434-442.
- Большая советская энциклопедия [Текст]. – 3-е изд. – М.: Советская энциклопедия, 1968-1979. – 890 с.
- Декарт, Р. Рассуждение о методе, чтобы верно направлять свой разум и отыскать истину в науках. Метафизические размышления. Начала философии [Текст] / Р. Декарт. – М.: Вежа, 1998. – 240 с.
- Рузавин, Г. И. Методология научного исследования [Текст]: учеб. пособие для вузов / Г. И. Рузавин. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 1999. – 342 с.
- Grant, W. N. Corporate Bankruptcy. Tools, Strategies and Alternatives [Text] / W. N. Grant. – Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., 2003. – 280 p.
- Brigham, E. F. Intermediate Financial Management [Text] / E. F. Brigham, P. R. Daves. – USA, Thomson: South-Western, 2004. – 230 p.
- Bivainis, J. The System of Diagnostics of Bankruptcy Threat to the Enterprises [Text] / J. Bivainis, K. Garškaitė-Milvydienė // Business: theory and practice. – 2011. – № 11 (3). – P. 204–212. doi:10.3846/btp.2010.23
- Мельник, О. Г. Системи діагностики діяльності машинобудівних підприємств: полікритеріальна концепція та інструментарій [Текст]: монографія / О. Г. Мельник. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. – 344 с.
- Івахненко, В. М. Курс економічного аналізу [Текст] / В. М. Івахненко. – К.: Знання, 2006. – 261 с.
- Кузьмін, О. С. Економічна діагностика [Текст] / О. Кузьмін, О. Мельник. – К.: Знання, 2012. – 318 с.
- Глухарев, С. М. Конспект лекцій з курсу «Економічна діагностика» [Текст] / укл.: С. М. Глухарев. – Харків: ХНАМГ, 2008. – 118 с.
- Швиданенко, Г. О. Бізнес-діагностика підприємства [Текст] / Г. О. Швиданенко, А. І. Дмитренко, О. І. Олексюк. – К.: КНЕУ, 2008. – 344 с.
- Дикань, В. В. Діагностика потенціалу розвитку машинобудівного комплексу України [Текст] / В. В. Дикань // Економічний простір. – 2013. – № 74. – С. 93-101.
- Стрільчук, Р. М. Науково-методичні підходи та методи здійснення діагностики стратегічних можливостей підприємства [Електронний ресурс] / Р. М. Стрільчук // Ефективна економіка. – 2014. – № 1. – Режим доступу: \www/URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2669&p=1
- Парфентьева, О. Г. Методичні підходи до економічної діагностики потенціалу розвитку підприємств [Текст] / О. Г. Парфентьева // Вісник ХНАУ ім. В. В. Докучаєва. Серія «Економічні науки». – № 5. – С. 214-222.
- Лебединський, О. І. Інструментарій економічної діагностики у системі маркетингового середовища діяльності сільськогосподарських підприємств [Текст] / О. І. Лебединський // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Серія: економічні науки. – 2013. – Вип. 6, Т. 2. – С. 196-201.

МЕТОДИ ЕТИОЛОГІЧЕСКОЇ ДІАГНОСТИКИ ЕКСПОРТНО-ИМПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В статтю систематизовані основні методи етиологічної діагностики експортно-імпоротної діяльності підприємств. Проаналізовані літературні джерела по змістовому наповненню терміна «метод економічної діагностики» і погляди ряду авторів по класифікації методів економічної діагностики підприємств. Також сформульовано визначення терміна «метод етиологічної діагностики підприємств» і визначено і охарактеризовано основні фактори, які впливають на вибір цілеспрямованих і ситуативно-обґрунтованих методів етиологічної діагностики.

Ключові слова: метод етиологічної діагностики, експортно-імпортерна діяльність підприємств, фактори впливу.

Нагірна Мар'яна Ярославівна, аспірант, кафедра зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», Україна, e-mail: nagirnamar@gmail.com.

Нагирная Марьяна Ярославовна, аспирант, кафедра внешнеэкономической и таможенной деятельности, Национальный университет «Львовская политехника», Украина.

Nahirna Maryana, Lviv Polytechnic National University, Ukraine, e-mail: nagirnamar@gmail.com

УДК 637.52:339.138

DOI: 10.15587/2312-8372.2015.41750

Рудь В. В.

ФОРМУВАННЯ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ В МАРКЕТИНГОВОМУ ЛАНЦЮГУ ПРОСУВАННЯ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ М'ЯСОПЕРЕРОБНОЇ ГАЛУЗІ

Досліджено існуючі проблеми формування доданої вартості. Проаналізовано три основні етапи просування м'ясної продукції від сільськогосподарського товаровиробника до кінцевого споживача, а саме: виробничий, переробний, збутовий. Запропоновано функціонально-структурну схему формування доданої вартості та методіку розрахунку доданої вартості на кожному із запропонованих етапів.

Ключові слова: додана вартість, м'ясопереробні підприємства, виробництво, переробка, збут.

1. Вступ

Підприємства м'ясопереробної галузі для ефективної діяльності потребують узгодженості всіх сфер та

підкомплексів у плані справедливого розподілу доходів та загальної суми доданої вартості, починаючи від виробництва сировини і закінчуючи реалізацією готової продукції. Ці ланки виробництва продукції функціону-